

06 — De Zwitserse spiegel

Waar Nederland nog twijfelt, doet Zwitserland het al — hogere ambtenarensalarissen, directe democratie, gemeentelijke autonomie. Geen blauwdruk, wel ijkpunt.

Wie aan een Nederlander vertelt dat de federale Zwitserse Bondsraad jaarlijks 477.688 frank verdient — omgerekend ongeveer 505.000 euro — hoort meestal eerst protest, dan jaloezie. Wie dezelfde Nederlander vertelt dat 35.000 landgenoten in Zwitserland wonen, en dat zij het systeem niet kiezen omdat het arm is, hoort stilte. De spanning tussen die twee reacties is de kern van het Nova Democratia-Zwitserland-gesprek.

Waar Zwitserland Nova Democratia al uitvoert

Geen Balkenende-norm

Zwitserland kent geen loonplafond voor publieke functies. Bondsraadsleden 477.688 CHF, topambtenaren tot 405.000 CHF. Het effect is meetbaar: Zwitserland trekt structureel de hoogste kwaliteit aan voor publieke posten, mede omdat het private alternatief niet voortdurend wenkt. Wat Nederland blokkeert met de Balkenende-norm — toptalent dat uitwijkt naar bedrijfsleven of buitenland — lost Zwitserland op door simpelweg marktconform te betalen.

Gemeentelijke autonomie als regel, niet uitzondering

Zwitserse gemeenten hebben echte fiscale autonomie en eigen wetgevingsbevoegdheid binnen kantonale grenzen. Wat de BBB in Nederland voor het eerst voorstelt — decentralisatie met grondwettelijke herziening — is in Zwitserland sinds 1848 staande praktijk. Nova Democratia's fase twee, met financiering per inwoner per bestuurslaag, kopieert dit deels.

Directe democratie als systeem

Federale referenda over wetten, kantonale stemmingen vier keer per jaar, gemeentelijke vergaderingen. Wat in Nederland "directe democratie" heet en als experiment wordt afgedaan, is in Zwitserland de hoofdvorm. Niet zonder kosten — stembereidheid varieert sterk — maar wel met aantoonbare resultaten op het gebied van burgerbetrokkenheid en wetlegitimering.

Waar Nederland bewust afwijkt

Drie punten waar Nova Democratia niet de Zwitserse route volgt, en de Pareto-analyse de afwijking rechtvaardigt.

Geen collegiaal bestuur, wel eenhoofdig met deselectie

De Zwitserse Bondsraad telt zeven gelijkwaardige leden die jaarlijks de voorzittersstoel rouleren. Goed werkbaar voor een land met sterke traditie van consensus. Nederland heeft die traditie niet — polderoverleg eindigt te vaak in gedeelde verantwoordelijkheid zonder eindverantwoordelijke. Nova Democratia kiest daarom voor eenhoofdig leiderschap met KPI-deselectie bij ondermaats presteren. Risico van Zwitserland: niemand persoonlijk afrekenbaar. Risico van Nova Democratia: te grote machtsconcentratie. Het ontwerp pareert dit met burgerraad-mandaat en sanctie-escalatie.

Wel sunsetwetten

Zwitserland kent geen automatisch verval. Nederlands wettenbestand is veel groter, complexer en met meer EU-lagen vervlochten. Zonder sunset blijft de Nederlandse wetgeving dichtslibben — wat in Zwitserland minder hard speelt door referenda die slechte wetten al vroeg corrigeren. Nederland heeft die correctie niet, dus heeft het sunset nodig.

Publieke ordeclassificatie van Brussel

Zwitserland staat buiten de EU, en kon dus institutioneel Brussel terugduwen — zie het Bilateralen-III-pakket van april 2026. Nederland zit binnen de EU. Positie B uit aflevering nul — publieke ordeclassificatie van EU-recht — is Nederlands antwoord op een probleem dat Zwitserland anders heeft opgelost. Niet identiek, wel functioneel equivalent.

Zwitserland bewijst dat veel van Nova Democratia werkt. Maar het bewijst ook dat Nederland eigen oplossingen nodig heeft voor problemen die Zwitserland niet kent.

Het verdienenverhaal

De Nederlander noemt Zwitserland duur, maar het modale Zwitserse loon is ruim hoger dan het Nederlandse. Bondsraadsleden 505.000 euro per jaar; topambtenaren 430.000 euro. In Nederland geldt de Balkenende-norm van 246.000 euro voor publieke topfuncties. Dat verschil is niet alleen statistisch, het is psychologisch: 35.000 Nederlanders wonen in Zwitserland en kiezen daar bewust voor. Hun handeling weerlegt het bezwaar dat zij zelf misschien retorisch maken.

Voor Nova Democratia is dit verdienenverhaal een van de sterkste mediahefbomen. Het maakt het abstracte verhaal over Balkenende-norm en KPI-beloning concreet en aantrekkelijk in plaats van bedreigend. Nederland kan kiezen tussen blijven verdienen wat het verdient, of meedoen met wat in vergelijkbare landen normaal is.

Open Vizier · novademocratia.com · Werkmateriaal · Jacobus van Merksteijn · Juni 2026